

*Szolnoki Tudományos Közlemények XII.
Szolnok, 2008.*

Dr. BAGI GÁBOR

IPAR ÉS BEVÁNDORLÁS SZOLNOKON A XIX. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN

Szolnok törzsökös népességének története a török alóli felszabadulás, és az 1710 utáni újratelepedés időszakáig nyúlik vissza. A török alatt a lakosság többségét mohamedán délszlávok alkották, akik 1685-ben a helyőrséggel együtt menekültek el. A Rákóczi szabadságharc sem kedvezett a város fejlődésének. Amikor 1703. szeptember 21-én a kurucok bevették Szolnokot, nemcsak a helyőrség német-magyar katonáit, hanem jórészt azok családját, a nőket és gyermekeket is legyilkolták. A kurucokkal új, zömmel protestáns lakosok érkeztek, ám amikor 1706. szeptember 1-én Rabutin tábornagy közeledtére Károlyi Sándor felégette Szolnokot, ezek is elmenekültek. A végleges megtelepedés csak 1710. október 18-a, a császáriak ismételt megjelenése után indult meg. Az ismert adatok szerint a bevándorlók 1730-ig főleg Nógrád és Heves vármegyékből, illetve a Jászságból érkeztek.¹

Bár Szolnok 1711 utáni népessége másfél évszázadig római katolikus volt, ennek ellenére nemcsak jogilag, társadalmilag és etnikailag oszlott meg, hanem az újratelepülésben játszott szerep alapján is. A Várban évtizedekig német katonák állomásoztak, akik idővel családot alapítottak. Utódaik a helyőrség felszámolása után is itt maradtak, és döntően az iparosok, kisebb részben a földművesek közé illeszkedtek be. Karl Gottlieb von Windisch 1780 táján Szolnok lakosai között a magyarok mellett németeket és szlovákokat említett,² bár inkább csak a németekről emlékeznek meg. Noha utódaik fokozatosan magyarosodtak, a Vártemplomban tartott német istentiszteletekhez 1848-ig ragaszkodtak, sőt nyelvük iskolai oktatását is igényelték.³

A XVIII. század második felében a Vár és a Katonaváros lakóinak kiváltságait megszüntették. Szolnok városrészeinek nevei ugyan még utóbb is őrizték az eltérő történeti múlt emlékeit, sőt 1845-ig a katonai kiváltságok visszaállítására is történtek kísérletek, az egységesülés jelentősen előrehaladt. 1850 táján Szolnokot már döntően magyar lakosságú, erőteljesen fejlődő településként jellemezték.⁴

¹ BENEDEK Gyula 1974. 148--153. p.

² BOHONY Nándor 1978. 84. p.

³ SOMOGYI Ignác é.n. 46. p.

⁴ PALUGYAY Imre 1854. 359--365. p.

A népesség alakulása a főbb Heves megyei mezővárosokban:

	1786	1827	1837	1852
Szolnok	5.714	10.962	11.680	10.460
Törökszentmiklós	5.287	6.011	7.595	8.694
Mezőtúr	7.964	15.736	15.811	15.886
Gyöngyös	9.832	15.092	13.737*	15.445*
Eger	16.233	17.848*	?	?* ⁵

A XIX. század első felére Szolnok Heves és Külső-Szolnok vármegye tiszai részének legjelentősebb településévé vált, népessége 1786 és 1828 között csaknem megkétszereződött. Ez idő alatt egyértelműen lehagyta a közeli Törökszentmiklóst. Mezőtúr ugyan még ekkor is népesebb volt nála, ám túlságosan a megye szélén feküdt, és gazdasági szerkezete is archaikusabb volt. Amíg ott még az állattartás volt a meghatározó, és ehhez kapcsolódott a kereskedelem és az ipar, addig Szolnokon a szárazföldi és a vízi szállítás, valamint az érkező termékek kereskedelme és feldolgozása már jelentős népesség megélhetését biztosította. A vármegye két meghatározó településével, Egerrel és Gyöngyössel ugyan nem vetekedhetett, mindazonáltal a Tisza mentén versenytárs nélkül állt. Szolnok megerősödésére utalnak az 1828-as összeírás adatai is:

	Szolnok	Mezőtúr	Eger	Gyöngyös
Ház	3.151	4.367	6.506	2.980
Honorácior	12	3	56	22
Polgár	--	--	424	--
Jobbágy	535	706	--	--
Házasszellér	746	1.207	2.551	1.818
Házatlan zsellér	356	271	1065	505
Szolga	52	87	41	33
Szolgáló	--	6	198	68
Kézműves	174	169	605	535
Kalmár	4	4	36	76
Kereskedő	--	-	1	1 ⁶

Az adatokból különösképp figyelmet érdemel a kézművesek aránylag jelentős száma és aránya, ami magasabb volt, mint a jó 50%-kal nagyobb népességű Mezőtúré. Ez szoros kapcsolatban volt Szolnok kamarai városi helyzetével, illetve a Kamara földesuraságával.

I. A KAMARAI MEZŐVÁROS A XIX. SZÁZAD ELEJÉN

Szolnok történetét meghatározta, hogy 1685-től a dualista korig a Magyar Kamara birtoka volt. Ez kedvező helyzetet teremtett a lakosságnak a földesúri terhek egy összegben történő megváltására, és a határos kamarai puszták (Szentiván, Szanda, Varsány, Derzsigát) bérletére is. Ez azért is jelentős volt, mivel a város mintegy 20.000 holdas határának jelentős része a Tisza áradásainak volt kitéve.

Szolnok a Kamara igazgatásán belül a budai adminisztrációhoz tartozott. Ennek 1848-ig négy intézménye működött: a harmincadhivatal, a vámhivatalok, a sóhivatal, valamint a kamarai tisztartóság (provizorátus). Közülük korunkra csak az utóbbi három maradt meg, mivel a XVIII. század második felétől a harmincadhivatal a provisoratusba olvadt be. Szolnokon a közvetlen

⁵ Uo. 361., 367., 389. p.; BOHONY Nándor 1985. 89. p.; VARGA Éva 1981. 152--162. p.

⁶ HML IV-7/a. Országos összeírások, 1827/28. 19. raktári egység. Összesítések. Summarius Regnicolaris Conscriptio I.I. Comitatus Heves et Exterioris Szolnok Articulariter Unitis juxta Art. 7-um 1827. Anno 1828/9 per acta.

földesúri jogokat a helyi kamarai igazgatás gyakorolta: a mezővárosi előjárók megerősítésétől a lakosok befogadásáig. E három hivatal közül a sóhivatal vált a legmeghatározóbbá, mivel a sószállítás tekintetében a város országosan, és a Közép-Tisza vidéken is meghatározó szerepet töltött be. Jellemző, hogy az 1820/30-es években legalább évi 150.000 bécsi mázsa só haladt itt keresztül nyugat felé (főleg Dunavecsnének), amelynek tárolását, elosztását, szállítását szervezni és adminisztrálni kellett.⁷

A sószállítás Szolnokon nemcsak a hivatalnoki rétegnek és kísérető személyzetnek nyújtott megélhetést. A Tiszán a sóval (vagy attól függetlenül) jelentős mennyiségű faanyag is érkezett, a 1840-es években legkevesebb évi 100.000 db fenyőfát említettek. A város a XIX. századra Máramaros vármegyéjétől Szegedig terjedő Tisza-szakasz sokak szerint legjelentősebb fakereskedelmi központjává fejlődött. Így 1802-ben szolnoki lakosok Bereg megyeiekkel létesített fakereskedelmi vállalkozásáról tudunk, míg 1840-ben Engel Sámuel az Ung megyei Szürte helységről való izraelita fakereskedő pereskedett szolnokiakkal. A fára épülő iparágak fejlődését időnként már a fahiány akadályozta. Így 1839-ben a kerékgyártó, molnár és pintér céh tiltakozott a tanácsnál, mert előlük a tölgyfákat mások lefoglalták.⁸

Szolnok XIX. századra bekövetkező gazdasági megerősödése nem választható el az országos folyamatoktól. Az Alföld újranevesítése, a gazdasági élet rendszerének megerősödése kiegyenlítődést hozott létre nemcsak az ország fő területi egységei, hanem a törvényhatóságok egyes tájai között is. Heves és Külső-Szolnok vármegye Tisza menti sík vidékeinek fejlődése különösen a napóleoni háborúk idején feltűnő. A rideg állattartás helyett az állattenyésztés megjelenése, a földművelés fejlődése, a gabonafélék mellett az új növényfajták elterjedése, a szőlőkultúra megerősödése új piac- és gazdasági központok kialakulásához, megerősödéséhez vezetett. Ekkoriban kezdtek meg a nagyobb Tisza menti birtoktestek extenzívebb művelését, ami a gazdaság és társadalom mellett a népmozgalomra, kultúrára és az építészetre is hatással volt. Mindez Szolnok életére is serkentően hatott.

A mezővárosi népesség zöme hagyományos mezőgazdasági termeléssel foglalkozott, ám ez nem vált tőkeképző ágazattá. Remellay Gusztáv is megjegyezte 1841-ben, hogy a gyapjúkivitelben és marhakereskedésben a helyiek nem játszanak jelentős szerepet, sőt a piacra vitt szemestermény sem számottevő. Szolnok mind ismertebb állat- és gabonavásárait is inkább a környező vidék földesurai látogatták, a helyiek nem játszottak jelentős szerepet. A szandai pusztán termelt bor is csak helyi fogyasztásra volt alkalmas, sőt a dohány termesztés is később vált jelentőssé.⁹

Remellay az agrárviszonyok kapcsán az emberek tudatlanságát, restségét emelte ki, ám a tagosítatlan határ nem túl nagy jobbágyi birtokainak aprózódása sem kedvezett a fejlődésnek. (1770-ben a földeket minőség szerint a 3. osztályba sorolták, az egész telekhez 30 hold szántó és 12 kaszás rét tartozott.) A jobbágyi birtokok tagozódása 1767-1860 között az alábbi módon alakult:

	1771	1828	1860	
Egész telkes gazda	65	32	17	
Fél telkes gazda	82	131	156	
Negyed telkes gazda		234	349	330
Nyolcad telkes gazda	--		9	44
Házasszellér		121	601	1.007
Házatlan zsellér	28	315	?	¹⁰

⁷ BOTÁR Imre 1941.; Uő. 1943. 1--3. p.; Uő. é.n.; NAGY István 1971.

⁸ JNSZML Szolnok, tan. jkv. 1802. jún. 12. 239. p. 1238. sz.; 1839. júl. 10. 740. p. 297. sz.; 1840. júl. 29. 132. p. 429. sz.

⁹ REMELLAY Gusztáv 1841.

¹⁰ BOTÁR Imre 1943. 83. p.

Szolnokon az ipar fejlődését segítette, hogy a jelentős kézműves központok nagyobb távolságra feküdtek, és így csak részleges konkurenciát jelentettek a helybelieknek. A helyi kézműveseket már az 1710-es évektől említik, részletesebb összehasonlításra pedig a század második van lehetőség.

A helyi kézművesek megoszlása az alábbi képet mutatta:

	1769	1828	1850
Csizmadia		9 51	80
Kalapos	3	12	13
Szűcs	13	26	53
Kőműves, üveges, asztalos, ács*			11 13 20
Molnár	6	11	54
Szűgyártó		3 2	18
Kovács, lakatos, kerégyártó*			8 13 19
Szabó	9	10	30
Takács		5	13 17
Szűrszabó		5	4 -
Pék	1	1	-
Varga	8	4	-
Festő	-	1	-
Gombkötő		1	2 -
Kéményseprő			- 1 -
Kosárfonó		-	6 -
Kötélgyártó		4	- -
Könyvkötő		-	1 -
Nyerges	-	1	-
Pintér	1	-	-
Serfőző	1	-	-
Tímár	2	7	-
Üstkészítő		-	1 - ¹¹

* 1769-ben 3 kőműves, 2 asztalos, 5 ács, 3 kovács, 3 kerégyártó, 1828-ban 5 kovács, 5 lakatos, 3 kerégyártó, 1 kőműves, 1 ács-pallér, 10 asztalos, 1 üveges működött itt.

A céhszerveződés Mária Terézia alatt vette kezdetét. Ekkor a szűcsök, vékonyszabók, szűrszabók, kovácsok, kerégyártók, lakatosok, szűgyártók, vargák, csizmadiák és takácsok nyertek privilégiumot, amit 1805-ben I. Ferenc császár véglegesített. A kőművesek, ácsok, asztalosok, pintérek, üvegesek, halászok viszont átmenetileg más mezővárosok céheihez szegődtek. A halászok 1813-ban szereztek céhprivilégiumot, ám 1820-ra a kézművesek szaporodásával jelentősen változott a helyzet. Ekkor javasolták az önálló szűcs céh létrehozását, a vékonyszabók és a szűrszabók együtt maradását, míg az egy céhet alkotó kovácsok, lakatosok, kerégyártók, szűgyártók és vargák közül az előbbi három, és az utóbbi kettő önállósulását.¹²

1820-ban önálló céhszervezete alakult a molnároknak, a halászoknak, az egyesült kőműveseknek, ácsoknak, asztalosoknak, kádároknak és üvegeseknek, a vékonyszabóknak és szűrszabóknak, a szűcsöknek, a szűgyártóknak és cipészeknek, a kovácsoknak, lakatosoknak és kerégyártóknak, a vászonszövőknek, a csizmadiáknak és a kalaposoknak. 1828-ban az asztalos és pintér mesterek már külön akartak válni az ács, kőműves és üveges céhtől, ami aztán. 1837-re meg is történt. Szolnokon 1848 előtt a kéményseprők nélkül 11 céh működött, és az alábbi céhes iparok alakultak ki: asztalos, ács, csizmadia (1768), halász, kalapos, kerégyártó (1770), kéményseprő

¹¹ BOTKA János 1989. II. 263-265.

¹² HML IV-1/b. Heves és Külső-Szolnok vármegye, kgy. ir. 1820. 54. sz.

(1819), kovács (1770), kőműves, lakatos (1770), molnár, szabó (1766), szíjgyártó (1770), szűcs (1766), szűrszabó (1766), takács, üveges, varga (1770).

1828-ban 174 iparost és 33 segédet vettek számba Szolnokon, ami az 1786-os 87 főhöz képest kétszeres növekedés. Segéddel csak 31 mester dolgozott, a legtöbbjük 1-el, míg 3-an 2-vel. Mindez az iparosok viszonylag szerény vagyoni helyzetét is mutatja. A legvirágzóbb ipar a molnároké volt, ekkor 39 vízimalmot vettek számba. Fényes Elek 1859-ben 320 iparost említett itt, ami a népesség mintegy 15 %-át tehetné ki.¹³ Az iparoscsaládokról (és származásukról) az 1828-as összeírás alapján kapunk képet.

Asztalos: Csomor, Gothon (?), Kaitz, Nitzki, Somodi (2), Sass, Szakállas, Tik.

Ács: Szvitek.

Bognár: Gál, Kecskés, Mert.

Csizmadia: Bagi, Baranyai, Bathó, Benedek, Faragó, Farkas (3), Fehér (3), Földi, Hajtsek, Hanker, Hodály, Homonnai, Kapás, Kaszaki, Katona, Kecskés, Kindlovics, Király (2), Kmeth, Kolesánszky, Kolláth, Kornyik, Kulcsár, Létsó, Lévai, Martsik (2), Magyar, Molnár (2), Munkácsy, Pap, Petrentsik, Pintér, Poltz, Rácz, Tari, Thuróczy, Tóth (3), Ugh, Uri, Vidra, Zelenka.

Kádár: Ardóczki, Blanka, Csomlik, Plakó, Saer, Sauersütz.

Kelmefestő: Domer.

Kéményseprő: Éder.

Kovács: Bécsi, Fehér, Gulyás, Hasznos, Krajtzer, Serfőző, Trajtsik (2).

Könyvkötő: Nadler.

Köteles: Gomber.

Kőműves: Koczka.

Molnár: B. Molnár, Bodonyi, Bokor, Dobrotka, Látzi (2), Pöstényi (3). Tomóczai, Tóth.

Kalapos: Bakos, Bujáki, Csepecz, Kramer, Kreutzer, Markscheid, Paulik, Szvitek, Vidovits, Zunderpauer (?).

Szabó: Fekete, Gebauer, Csizmadia, Hajnits, Hospissel, Lengyel, Molnár, Serfőző, Szeverényi, Tóth (2), Ujemann, Voltubetz.

Szíjgyártó: Karketz, Vidra.

Szűcs: Gedrák, Ház (?), Hamar, Karketz, Motzka (2), Nitrai, Petercsik, Pintér (2), Pöstényi, Rikatzi, Schwarzenpoltz, Séra, Szabados (2), Száraz (2), Széna, Szőke, Takó, Tubulka (2), Vegeretzky, Zarnótzai (2).

Takács: Bálint, Balassi, Bohács, Bollók, Krizsán, Kulcsár, Maculd, Pintér, Somodi, Tóth (2), Vidra, Virágh.

Tímár, varga: Fekete, Kufai, Markscheid, Nagy, Pindura, Pintér, Szabó.

Révész: Slappinger.

Üveges: Aigner.

Kérdéses foglalkozású: Tóth, Úr.¹⁴

A helyi kereskedő réteg nem volt számottevő. Az 1828-ban említett négy személy között volt a német Assembrenner József és Druist Lipót, továbbá a görög Csopon Prokop és Páris Tivadar. Mellettük még néhány kiskereskedőt, boltost, illetve haszonbérllőt említettek. A pár nagyobb kocsmá és fogadó főleg a kelet-nyugati irányú személyforgalom ellátására szakosodott.

Az értelmiségi réteg is kicsi volt. Ide sorolták 1828-ban Vidra Ferenc és Török János bírót, Straub Ferenc és Szepes Mihály jegyzőt, Agnelli Ferenc gyógyszerészt, Bulyáki Pálné és Osenszki Antalné bábát, Sárkány András postamestert, Sárkány József gyógyfűkereskedőt, Kutsora Antal tanítófit, Tresser Lipót bérllőt. A tanítók hiányát magyarázza, hogy Szolnokon e feladatot a

¹³ JNSZML Szolnok, tan. jkv. 1828. máj. 27. 369. p. 162. sz.; EPERJESSY Géza 1967. 38. p.

¹⁴ Országos Levéltár. Mikrofilmtár. B-81-82. sz. tekercs. 1828-as összeírás. Heves megye.

ferencesek látták el. A kamarai tisztviselőket, alkalmazottakat viszont az összeírás nem tüntette fel.¹⁵

II. BEVÁNDORLÓK ÉS HONOSÍTOTTAK SZOLNOKON, A XIX. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN

A XIX. század első felében a Szolnokra irányuló migráció irányát, méreteit és jellegét nem könnyű meghatározni. A város iratanyaga 1919-ben, majd 1944-ben súlyos háborús károkat szenvedett, de a korábban teljes jegyzőkönyvi sorozat jelentős részét is elpusztította. A megmaradt tanácsi jegyzőkönyvek mellett így csak az egyházi anyakönyvekre lehet támaszkodni, bár ezekkel is komoly problémák vannak. Az azonban elmondható, hogy beköltözések a várost, és a helyi társadalom egyes rétegeit nem egyformán érintették. Az alábbiakban röviden ezeket vesszük sorra.

1. A mezőgazdasági munkavállalók a tárgyalt időszakban folyamatosan érkeztek a városba. Ezek döntően magyarok voltak, zömmel a környező katolikus vidékekről. A béresek, cselédek és szolgálók iránti igény mindig számottevő volt, bár a munkátlanok felduzzadásától is tartottak. A jegyzőkönyvek kevés ilyen befogadást rögzítettek. 1824-ben a szomszédos alsó-varsányi bérelt pusztán feles kertész Antal Istvánt még befogadták, ám amikor 1827-ben káli (Heves m.) feles kertész Kovács Imre és fia István kért honosságot, csak a pusztai kintlakást engedték meg neki. Ugyanebben az évben viszont Mihálygergelyről (Nógrád m.) Zselei János szolgát már ismét befogadták. 1839-ben a Jablukáról (Árva m.) Makai Ignác szolgalegény nyert honosságot, 1840-ben pedig az ecsedi (Heves m.) Kurják András.¹⁶

A szakképzett mezőgazdasági munkaerő értékét a városi vezetők igen korán felismerték, így 1805-ben a közeli Martfűről (Heves m.) Czedler Krisztián svajcer tehenész beköltözését engedélyezték. A svajcer tehenészek sikere, elismertsége oly nagy volt, hogy még elköltözésük után, hosszabb idő elteltével bekövetkezett visszatelepülésüket is engedélyezték. Így 1827-ben Liptai Pál svajceres és felesége, a szolnoki születésű Stiberger Rozál folyamodott lakhatásért, akiket 18 éve már lakosnak bevettek, de aztán távoztak a mezővárosból. Az engedély megadásakor a tanács csak azt a megszorítást tette, hogy legelő állatot nem tarthatnak.¹⁷

2. Iparosok, kézművesek száma Mária Terézia korától növekedett meg. Sokáig túlsúlyban voltak a németek, vagy német nevűek. Bár 1828-ban a lakosok mintegy 90%-a volt magyar, ám az iparosok zöme még ekkor is német vagy szlovák nevet viselt. Az iparosok egy része a falvakból költözött be, az ottani kézművesek feltörekvő csoportjából. Főképp Heves és Nógrád vármegyéből, valamint a Jászságból jöttek. Ugyanakkor a városokból való beköltözés, áttelepülés sem volt jelentéktelen. Pest és Buda mellett főképp Heves megye régi központjaiból, Egerből és Gyöngyösről költöztek ide sokan. Itt a céhek már kezdtek fellépni az iparosok túlzott elszaporodása ellen, így aztán megnőtt a korábban lenézett, kisebb mezővárosok jelentősége. Az alábbiakban részletesen utalunk az egyes mesterségekhez kapcsolódó adatokra.

Csizmadiák.

A korszak egészét tekintve Szolnokon szinte mindig a csizmadiák voltak a legtöbben. 1803-ban a jászárokszállási (Jászság) Juhász Pált fogadták be, 1816-ban pedig a szomszédos Besenyszögről (Heves m.) Molnár Pétert, aki a helybeli Wiederspan családba házasodott. 1819-ben Letkó István egri (Heves m.) csizmadia legény 7 év után házasodással vétetett be, akárcsak 1824-ben a viszneki

¹⁵ BOTÁR Imre é. n. 32-37. p.

¹⁶ JNSZML Szolnok, tan. jkv. 1824. máj. 29. 172. p. 85. sz., 1827. febr. 3. 82. p. 107. sz., 1827. okt. 31. 214. p. 256. sz., 1839. dec. 11. 15. p. 56. sz., 1840. febr. 8. 36. p. 126. sz.

¹⁷ Uo.1805. júl. 20. 314. p. 1486. sz.; 1828. ápr. 9. 337. p. 125. sz.

(Heves m.) Tari Mihály. 1827-ben Zaránkról (Heves m.) Horváth János ugyancsak házasodás révén nyert honosságot. 1829-ben Drábik András Árva vármegyei, valamint Heves megyéből Molnár István bátori, Sürü Pál kiskörei, Szűts András törökszentmiklósi csizmadia befogadást kértek a tanácstól. Molnár István helyben nősülve, míg Sürü "egyéb okok" folytán vétetett be, a többiek kérelmét viszont a helyi iparosok megélhetése miatt vetették el. 1829-ben a törökszentmiklósi (Heves m.) Szűcs Pált vették be, aki ugyancsak helyi családba házasodott. 1831-ben Ráckevéről (Pest m.) Rafács Máté mester költözött ide, míg a Nógrádból származó Pásztori Ferencet feslett élete miatt kitiltották a városból.¹⁸

Némiképp kapcsolódott a csizmadiák mesterségéhez a suszteroké, bár számuk az előbbiektől messze elmaradt. 1804-ben Hofman Dávid jövevény legényt a váci püspök botránnyos életmódja miatt nemcsak a házasságtól tiltotta, hanem a városból is kiűzette. 1816-ban a pesti Glatz Vencelt fogadták be, míg 1823-ban Prospischel Antal abonyi (Pest m.) mestert azzal honosították, hogy Szolnokon csak 2 suszter van. 1825-ben a gyöngyösi (Heves m.) Ujman Ferenc kapcsán is említették, hogy e mesterekből nagy a hiány. 1830-ban a szentesi (Csongrád m.) Krensmajer Józsefet fogadták be.¹⁹

Szűcsök.

A szűcsök számuk alapján második helyüket végig megtartották Szolnok iparosai között, bár az 1820-as évektől már sok megtelepedni akaró legényt visszautasítottak. 1799-ben Nagy Sámuel endrédi (Szatmár m. ?) és Stefanik István teplencei (Nógrád m. ?) legényeket fogadták be, 1827-ben pedig Egerből (Heves m.) Schwarzenpach Ignác német szűcsöt. Még ez évben a jászladányi (Jászság) Dorogi Márton nő mester akart beköltözni, de ekkor már túl sok szűcs volt, ezért nem fogadták be. 1830-ban a jánoshidai (Pest m.) nemes Zsubka András befogadását sem pártolta a tanács. Indokként azt hozták fel, hogy 13 szolnoki csizmadialegény vándorol, és nekik kell a hely és a munkalehetőség. Ugyanakkor 1840-ben Kraszlórol (Gömör m.) Latzina József házasodás révén került be a lakosok közé.²⁰

Molnárok.

Noha a molnárok a XVIII. század elejétől jelen voltak Szolnokon, ezen iparág nagyarányú felfutása a gabonatermesztésnek az állattartás rovására történő térnyeréséhez, és a vízimalmok terjedéséhez kapcsolódott. Szolnokon 1812-ben 19, míg a Kamarától bérelt Varsány pusztai részen 6 vízimalom volt, viszont 1841-ben már 36 és 10. Elgondolkodtató, hogy a budai polgárcsaládból származó idősebb Graefl József 1818 végén a molnár céh comissariususa volt, s hogy a lakosságért jelentkező molnárlegények elutasításáról nem is nagyon tudunk. 1820-ban Eszes Máté csépai (Heves m.) ide házasodó legényt fogadták be, majd a csongrádi Moldi Jánost. 1821-ben az aldebrői (Heves m.) Járomi József nyert honosságot, 1823-ban Olaj György targó-sallányi (így!) mester. 1825-ben Horváth Ferencnek a szomszéd Varsány pusztáról (Heves m.) csak legényként engedélyezték a bentlakást. 1827-ben Csongrádról (Csongrád m.) Túri Józsefet, valamint Gyöngyösről (Heves m.) Riskó Józsefet vették be, míg 1831-ben a dévaványai (Heves m.) Sándor Gergelyt, és a gyöngyösi (Heves m.) Riskó Jánost. Utóbbiról az engedélyezés indokaként megjegyezték, hogy a bátyja is itt lakott. 1840-ben Csongrádról (Csongrád m.)

¹⁸ Uo. 1803. dec. 7. 277. p. 1358. sz.; 1816. jan. 1. 2. p. 3. sz.; 1819. dec. 29. 297. p. 32. sz.; 1824. jan. 27. 132. p. 36. sz.; 1827. jan. 31. 81. p. 103. sz.; 1829. jan. 14. 79. 58. sz.; 1829. dec. 30. 300. p. 56. sz., 1831. szept. 14. 636. p. 219. sz., 1831. dec. 17. 42. p. 58. sz.

¹⁹ Uo. 1804. dec. 29. 300. p. 1436. sz.; 1816. jún. 22. 18. p. 31. sz.; 1823. nov. 8. 113. p. 13. sz.; 1825. szept. 10. 291. p. 112. sz.; 1830. okt. 2. 469. p. 264. sz.

²⁰ Uo. 1799. jan. 19. 196. p. 1021-1022. sz.; 1827. júl. 7. 169. p. 200. sz.; 1827. márc. 17. 99. p. 126. sz., 1827. júl. 4. 169. p. 200. sz.; 1830. jan. 30. 316. p. 79. sz.; 1840. júl. 22. p. 128.

Hatvani Szabó Mihályt, és Bodról (Heves m.) Szabó Jánost honosították, 1842-ben pedig a csongrádi Túri Józsefet.²¹

Asztalosok.

Az asztaloság a fafeldolgozáshoz kapcsolódóan Szolnok egyik legfőbb iparága volt, de a sok kontár miatt a legények befogadása eléggé hullámzott. 1802-ben a jászdózsai (Jászság) Csomor Józsefet fogadták be, ám 1829-ben a jászladányi (Jászság) Börtsök Imre hiába kért családostól bevételt. Ekkor már sok volt az asztalos. 1825-ben a mesterek tiltakoztak is a kontárok ellen, akik olcsó ajtóikkal, ablakaikkal a mesterek elől a munkát elveszik.²²

Takácsok.

A takácsok az elismert, de kevesebb mestert számláló iparosok közé tartoztak. Balló Antal jászárokszallási (Jászság) legény 6 év után 1817-ben vétetett be lakosnak. 1824-ben egy ceglédi (Pest m.) beházasodással nyert honosítást.²³

Vargák.

A kisszámú iparost számláló mesterség kapcsán csak pár beköltözőt említettek, míg többen távoztak a településről. 1822-ben Krumfay János szolnoki lakos végrendelete szerint egyik fia Gyöngyösön (Heves m.), a másik helyben élt. 1826-ban Antal Mihály sóshartyáni (Nógrád m.) magyar varga kérelmét azzal utasították el, hogy már éppen elegenden vannak a mezővárosban. Végül a következő évben aztán mégis befogadást nyert. 1840-ben Bujákról (Nógrád m.) Fehér Mihályt vették be lakosnak.²⁴

Tímárok.

Ez az iparág nem volt elterjedt Szolnokon, és csak 1840 után, a megjelenő zsidó kézművesek kapcsán említik. Bajáról 1843-ban a tűzvész miatt Horinger Sámuel jött ide lakosnak, miután Hay Ignác izraelitánál inaskodott. Hayt a helytörténeti irodalom az első zsidó lakosnak tartja, aki 1841 nyarán Abonyból (Pest m.) érkezett ide.²⁵

Halászok.

Noha Szolnokon halászcéh működött, a jegyzőkönyvek nem foglalkoztak velük. Az egyetlen említés szerint 1816-ban Viszner Márton pesti halászegényt 8 év után fogadták be.²⁶

Fazekasok.

Fazekasokról szintén nem sokat szólnak a források, ám számuk a lakosság igényeihez képest mégis jelentős volt. Erre utal 1824-ben a veszprémi (Veszprém m.) Kallinger György ügye. Őt nem vették be lakosnak, mivel ekkor túl sok fazekas volt Szolnokon.²⁷

²¹ Uo. 1820. ápr. 19. 343. p. 76. sz.; 1820. júl. 9-10. 363. p. 93. sz.; 1821. máj. 5. 488. p. 104. sz.; 1823. nov. 22. 115. p. 19. sz.; 1825. okt. 8. 296. p. 122. sz.; 1827. jún. 27. 162. p. 193. sz.; 1827. jún. 27. 163. p. 194. sz.; 1831. dec. 31. 52. p. 71. sz.; 1831. ápr. 9. 603. p. 157. sz.; 1840. ápr. 11. 72. p. 249. sz.; 1840. máj. 30. 107. p. 358. sz.; 1842. ápr. 16. 443. p. 237. sz. (A vízimalmokra lásd 1812. márc. 4. 636. p. 2764. sz., 1840. márc. 12. 54. p. 197. sz.) A Graefl családra lásd A. VARGA László 1995. 31-39. p.

²² Uo. 1802. ápr. 10. 237. p. 1229. sz.; 1825. júl. 23. 280. p. 100. sz.; 1829. márc. 28. 151. p. 118. sz.

²³ Uo. 1817. dec. 95. p. 168. sz.; 1824. júl. 10. 176. p. 89. sz.

²⁴ Uo. 1822. máj. 4. 598. p. 85. sz.; 1826. dec. 13. 49. p. 62. sz.; 1827. dec. 1. 228. p. 20. sz.; 1840. szept. 12. 150. p. 499. sz.

²⁵ Uo. 1843. júl. 26. 627. p. 351. sz.

²⁶ Uo. 1826. márc. 29. 375. p. 95. sz.

²⁷ Uo. 1824. máj. 29. 172. p. 84. sz.

Mészárosok.

A jegyzőkönyvekben alig található velük kapcsolatos adatok. Az alsó-ausztriai Kornerburgból Reizenleitner József 7 évre nyert honosságot 1824-ben.²⁸

Kéményseprők.

Céhüket említik 1848 előtt. Többen is lehettek, mivel 1839-ben Eiszlinger Simeon Egerből (Heves m.) Jászberénybe (Jászság) költözött legény bevételét elvetette a tanács.²⁹

Nyereggyártók.

E mesterséget kevesen űzték Szolnokon. Léfler Lőrinc óbudai feleséges mestert 1817-ben azzal vették be, hogy a mezővárosban csak egyetlen mester van. A helyzet rövid időn belül nem is javult, sőt inkább csak rosszabbodott. 1823-ban a pásztói (Heves m.) Schweiger József kapcsán a jegyzőkönyvbe egyenesen azt írták, hogy ilyen iparos mester Szolnokon pillanatnyilag nincs.³⁰

Szitások.

Szolnokon a kelmefestésnek nem voltak hagyományai. Csay Kristóf egri szitásmester 1819-ban érkezett ide,³¹ de mivel később sem őt, sem családja nevét nem említik, alighanem gyorsan távozhatott.

Pékek.

Nem sok említés történik róluk Szolnokon. Slappiger József cibakházi (Heves m.) pék 1818-ban költözött be.³²

Rézművesek.

A rézművesekről sem sokat tudunk. A gyöngyösi (Heves m.) Kovács Ignác beköltözését 1825-ben elvetették, mert nem volt vagyona a mesterség gyakorlásához.³³

Kötelesek.

A korszakunkban nem említik őket, inkább a XVIII. században. 1826-ban a ceglédi (Pest m.) Kuzár (?) János Straub halászmester lányát elvéve nyert honosságot.³⁴

Szappangyártók.

Hartman Jakab Egerben kikeresztelkedett cseh zsidó 1826-ban nyert honosságot. 1840-ben a kecskeméti (Pest m.) szappan- és gyertyakészítő Kovács Sándor költözött ide.³⁵

Bádogosok.

Közülük 1842-ben Nagyváradról (Bihar m.) Lang László nyert honosságot.³⁶

Egyéb mesterségek.

Számos bejegyzésnél nem derül ki egyértelműen, hogy milyen foglalkozású kért betelepülést. A házassági anyakönyvek 1809-ben a törökszentmiklósi (Heves m.) Baling Józsefet, 1811-ben a besenyszögi (Heves m.) Czétényi Jánost, 1813-ban a kecskeméti (Pest m.) Szűcs Józsefet, a szászberki pusztáról (Heves m.) Czeczels Józsefet és az újszászi (Pest m.) Lenkovszky Jánost

²⁸ Uo. 1824. jan. 24. 135. p. 40. sz.

²⁹ Uo. 1839. ápr. 27. 657. p. 165. sz.

³⁰ Uo. 1817. márc. 17. 67. p. 110. sz., 1823. aug. 9. 99. p. 124. sz.

³¹ Uo. 1819. aug. 25. 255. p. 13. sz.

³² Uo. 1818. jan. 10. 94. p. 166. sz.

³³ Uo. 1825. ápr. 30. 255. p. 67. sz.

³⁴ Uo. 1826. márc. 29. 373. p. 92. sz.

³⁵ Uo. 1826. márc. 29. 373. p. 92. sz., Uo. 1840. febr. 29. 45. p. 169. sz.

³⁶ Uo. 1842. júl. 30. 483. p. 359. sz.

említik. 1814-ben szerepelt a jászberényi Sipos János, 1815-ben a kunszentmártoni (Nagykunság) Felföldi Imre és a tiszapüspöki (Heves m.) Hajorszki József. A tanácsi jegyzőkönyvek szerint 1821-ben a gyöngyösi (Heves m.) Benitzky Imrét vették be, 1834-ben Szenterszébetről (Heves m.) Suszták Józsefet, míg 1837-ben a 11 éve itt élő jászapáti (Jászság) Király Józsefet. 1840-ben az adácsi (Heves m.) Gál Mihály özvegy iparosnét elvéve lett honos, 1842-ben Aszódról (Pest m.) Koros János költözött be.³⁷

3. Kereskedők, vásározók, haszonbérlok kicsiny, de gazdaságilag jelentős csoportot alkottak. A kereskedők között görögök, németek, majd 1840-től zsidók fordulnak elő. A helybeliek kapcsolatai jelentősek voltak pesti, budai és más kereskedőkkel. 1800-ban Gruber József pesti polgár jött le ide vásárosnak, 1824-ben Dreinig Engelbrecht abonyi (Pest m.) fogadóst vették be. Kirják István rékasi (Pest m.) görög lakost 1828-ban azzal honosították, hogy felesége és minden rokona Szolnokon lakik. Talán rokona volt 1830-ban Kirják István törökszentmiklósi (Heves m.) görög kereskedő, aki elszegényedvén engedélyt kapott a beköltözésre. Neki anyósa Szazslai Erzsébet is itt élt, sőt fiai Josó és Mitró is.³⁸

A haszonbérlok közül a pesti Graefl família érdekes szerepet játszott Szolnok életében. 1820-ban Graefl József halt el itt, míg 1841-ben Graefl Ignác serházi haszonbérlo, aki utóbb lemondott a bérletről. Az előbbi fia volt a szolnoki születésű ifjabb Graefl József (1813. okt. 6.-1889. dec.12.), aki fiatal ügyvédként 1837-ben a város és a földesúr (a Kamara, illetve az Óbudai-Visegrádi Uradalom) közti pereskedésben játszott komoly szerepet, majd – feltehetően ennek köszönhetően – 1848-ban Szolnok első országgyűlési képviselője lett. Utóbb innen távozva jelentős közigazgatási karriert futott be.³⁹

A zsidó kereskedők közül 1842-ben az abonyi (Pest m.) Altmann Ignácot vették be, majd a Nyitra megyei Vágújhelyről (Nyitra m.) Lackó Móríc költözött ide. Az 1850 táján említett majd másfélszáz zsidó tevékenysége zömmel a kereskedéshez köthető.⁴⁰

4. A községi alkalmazottak, értelmiségiek igen különböző csoportokat tartalmaztak. Kezdetben az egészségügyben sok volt a német (orvos, bába, borbély, felcser), míg az igazgatásban és az egyházi életben inkább magyarokkal találkozunk. (A ferencesek oktatói tevékenységére, és a világi pedagógusok hiányára már utaltunk.) 1823-ban a mertenyei (Somogy megye) Majer Leopoldot magántanárként ismerte el a tanács, 1826-ban Nagy Polgár Anna bábaasszony Jászladányról (Jászság) érkezett ide, az 1837-ben bábaként említett Vallhmajer Anna pedig Székesfehérvárról (Fejér m.). 1839-ben Egerből Kovács Ignác ügyvéd költözött Szolnokra. A kamarai alkalmazotti családoknál jelentős volt a belső házasodás. Így 1845-ben Balogh Antal gácsi (Nógrád m.) sótárnok a szolnoki Homályossy Aloisiát vette el.⁴¹

III. SZOLNOKI KAMARAI ÁCSMESTEREK, ÉS JELENTŐSÉGÜK

Ha a XIX. század első felében Szolnokot az Alföld településeivel vetjük össze, akkor a legjellemzőbb és legegységibb sajátosságként az ács-, kőműves és üveges céh növekvő szerepét kell kiemelni. Ennek jelentősége a Közép-Tiszavidék középső részén (Tiszafüredtől Csongrádig)

³⁷ Uo. 1821. 20. 456. p. 73. sz.; 1834. jan. 4. 57. p. 77. sz.; 1837. jan. 7. 44. p. 59. sz.; 1840. jan. 4. 24. p. 87. sz.; 1842. nov. 5. 512. p. 2. sz.

³⁸ Uo. 1800. ápr. 20. 213. p. 1105. sz.; 1824. márc. 15. 155. p. 65. sz.; 1828. szept. 26. 424. p. 216. sz.; 1830. febr. 13. 325. p. 92. sz.

³⁹ Uo. 1841. jún. 12. 300. p. 335. sz.; 1842. jún. 14. 464. 300. sz.; PÁLMÁNY Béla 2002. 322-324. p.; Á. VARGA László i.m. 31-39. p.; Uő. 2003. 437-448. p.

⁴⁰ JNSZML Szolnok, tan. jkv. 1842. júl. 30. 486. p. 368. sz.; 1842. márc. 19. 429. p. 181. sz.

⁴¹ Uo. 1823. máj. 17. 74. p. 94. sz.; 1826. márc. 11. 365. p. 79. sz.; 1837. júl. 21. 414. p. 253. sz.; 1839. máj. 13. 679. p. 204. sz.

egyaránt kimutatható, sőt túl is mutat e régióban. Szolnok szerepe a fakereskedelemben törvényszerűen eredményezte, hogy a XVIII. század végére az itteni kamarai ácsmesterek mind több munkát kaptak, és néhányuk szinte kapitalista nagyvállalkozóvá vált. A példaképük bizonyosan a gyöngyösi Rábl (Rábel) Károly (1744-1828) volt, aki halálakor 20 segédet foglalkoztatott. Ő az 1780-as évektől az egri egyházmegye területén egyházi és világi épületek sorát építette fel. Sok szolnoki mesterrel dolgozott, akik a szakma mellett a modern „vállalkozói” szemléletet is eltanulhatták tőle. Nem voltak ugyan sokan, néhányuk nem is volt túl sikeres, egy részük azonban nemcsak elismertség, de vagyon szempontjából is jócskán felülmúlta az átlagos mezővárosi polgárokat, földművelőket, iparúzókat vagy kereskedőket.⁴²

A szolnoki ácsmesterség története nem feltárt, ámde az elmondható, hogy a XIX. század elejétől, részint a Kamara által ide hozott mesterek révén ácsmesteri dinasztiák alakultak ki.⁴³ Ezek közül mindenképp megemlítendő Tunkel (Tunkl, Homályossy-Tunkel) Ferenc (1769 k.—1840 k.), a felvidéki Müller Imre (1788 k.—1843. ápr. 9.), Szvitek Ferenc, Szvitek Albert (1766 k.-1828 k.) és a fia (?) Ignác (1790 k.-1844. szept. 8.), valamint a Tarnaörsről ideszármazott Obermajer (Obermayer) Lajos (1809/11—1879. jan. 2.) neve. Munkájukkal a korabeli építőipar szinte minden ágát mozgásba hozták. 1819-ben még Sindel Ferenc 8 éve itt lakó kőműveslegényt azzal vették be lakosnak, hogy a Tunkellel gyakran együtt dolgozó Koczka Józsefen kívül nincs más kőműves a városban. 1825-ben viszont már panaszkodtak, hogy a sok kontár a kötelező téglakéményeket olcsón készíti el. 1833 tavaszán már Tunkel is tiltakozott Viederspan Ferenc és más kontárok ellen, akik a zagyvarékas (Pest m.) tanácsháza renoválását is elvállalták.⁴⁴ Az építkezések fellendítették az asztalosipart, mivel az ajtók, ablakok mellett a lakberendezést is ez állította elő. Megjelentek azonban új iparágak is. Így 1840-ben a szolnoki Illés József mestert a szabadkaiak az ottani templomtorony aranyozása miatt perelték.⁴⁵

De miféle építkezésekben is vettek részt ezek a mesterek? Leginkább négy csoport különíthető el: 1. Döntően római katolikus templomok, kápolnák, plébániák építése, felújítása. 2. Az egyes közösségek világi épületeinek (tanácsházák, iskolák) építése, felújítása. 3. Gazdasági jellegű építmények (kocsmák, fogadók, mészárszékek, uradalmi épületek, vízi- és szélmalomok, hidak) elkészítése. 4. Magánépületek (kúriák, polgárházak).

Működési területüket nemcsak Szolnok szűkebb környezete jelentette. Megjelentek a Jászságban (főleg annak déli felén), a Nagykunságban, a Tápiai vidékén, Csongrádban, Debrecenben, sőt még Heves megye, és az egri érsekség székhelyén, Egerben is. Ezzel konkurenciát teremtettek a korábban szinte monopolhelyzetű egri és gyöngyösi mesterek számára is. Mindez azzal is járt, hogy már 1848 előtt megjelent a városban a művészet, és a művészeti nevelés is. Ez azonban már egy másik dolgozat témája.⁴⁶

⁴² MAJLÁTH Emese 2006. 180-182. p.

⁴³ Szolnokon a korabeli összeírások között nem különböztették meg „német” és magyar „ácsokat” mint pl. Szegeden, valószínűleg mind az utóbbiak közé tartoztak. Ugyanakkor a kamarai által alkalmazott és ide hívott személyek bizonyosan nagyobb szakértelemmel rendelkező, elismertebb német ácsok lehettek. A témával kapcsolatos szakirodalom pillanatnyilag kevés. Lásd EMBER Győző 1942/45.; KELÉNYI György 1978.

⁴⁴ JNSZML Szolnok, tan. jkv. 1819. febr. 20. p. 203. 69. sz.; 1833. márc. 30. 99. p. 141. sz.; 1833. márc. 30. 99. p. 141. sz.

⁴⁵ Uo. 1840. jan. 11. 25. p. 90. sz.

⁴⁶ A dolgozat folytatása a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumi Évkönyv XVII. számában jelenik meg.

IRODALOM

Á. VARGA László: 1995: A Graefl család felemelkedése. In.: Vera nem (csak) a városba megy. Tanulmányok a 65 éves Bácskai Vera tiszteletére. Rendi társadalom – Polgári társadalom. Budapest, 1995. 31-39. p.

2003: Graefl József (Szolnoki polgári házból a szabolcsi főispáni székbe). Agria. Az Egri Múzeumok Évkönyve. Eger, 2003. 437-448.

BENEDEK Gyula:(1974): Szolnok megye újjátelepülése a Rákóczi szabadságharc után (1709-1730). ELTE Doktori disszertáció. Kézirat. Budapest.

BOHONY Nándor (1978) Heves és Külső-Szolnok vármegye ismertetése Karl Gottlieb von Windisch: Geographie Königreichs Ungarn c. művében. Archivum. A Heves Megyei levéltár Közleményei, 7. Eger, 1978.

1985: Adózó gazdaság és társadalom Egerben. (Az 1828-as összeírás alapján). Agrártörténelmi Szemle, 1985. 1-2. szám.

BOTÁR Imre: (1941): Szolnok települési, népesedési és gazdasági viszonyai a XVIII. században. A Szolnoki Könyvtár- és Múzeumegyesület, valamint Szolnok Megyei Város Közkönyvtárának és Múzeumi Gyűjtőhelyének Kiadványai, 4. Szolnok, 1941.

1943: Szolnok agrártörténete a XIX. században. In.: Századok, 1943. 1-3. szám.

BOTKA János (Szerk.) 1989: Adatok Szolnok megye történetéből. II. Szolnok, 1989.

EMBER Győző: (1945): A Magyarországi Építészeti Igazgatóság történetének vázlata (1788-1867). In.: Levéltári Közlemények, 1942/1945.

EPERJESSY Géza: (1967): Mezővárosi és falusi céhek az Alföldön és a Dunántúlon 1686-1848. Budapest, 1967.

KELÉNYI György: (1978): Az Építészeti Igazgatóság és a „hivatalos” építészet Magyarországon. In.: Művészet és felvilágosodás. Művészettörténeti tanulmányok (Szerk.: Zádor Anna—Szabolcsi Hedvig.) Budapest, 1978.

MAJLÁTH Emese: (2006): A templom- és iskolaépítő Rábl Károly munkássága. Karcagi Kalendárium, 2006. Karcag, 2006.

NAGY István: (1971): A Magyar Kamara 1686-1848. Budapest, 1971.

PALUGYAY Imre: (1854): A Jász-Kún Kerületek és Külső-Szolnok vármegye leírása. Pest, 1854.

REMELLAY Gusztáv: (1841): Szolnokról és vidékéről. In.: Athenaeum, 1841. 24-25. szám.

SOMOGYI Ignác: (é.n.): Szolnok város története. II. 1739-1880. Kézirat a szolnoki Damjanich János Múzeum könyvtárában.

VARGA Éva: (1981): Gyöngyös gazdasága és társadalma az 1828. évi országos összeírás tükrében. In.: Agrártörténelmi Szemle, 1981. 1-2. szám.

Rövidítések:

HML = Heves Megyei Levéltár

Jk. Ker. = Jászkun Kerület

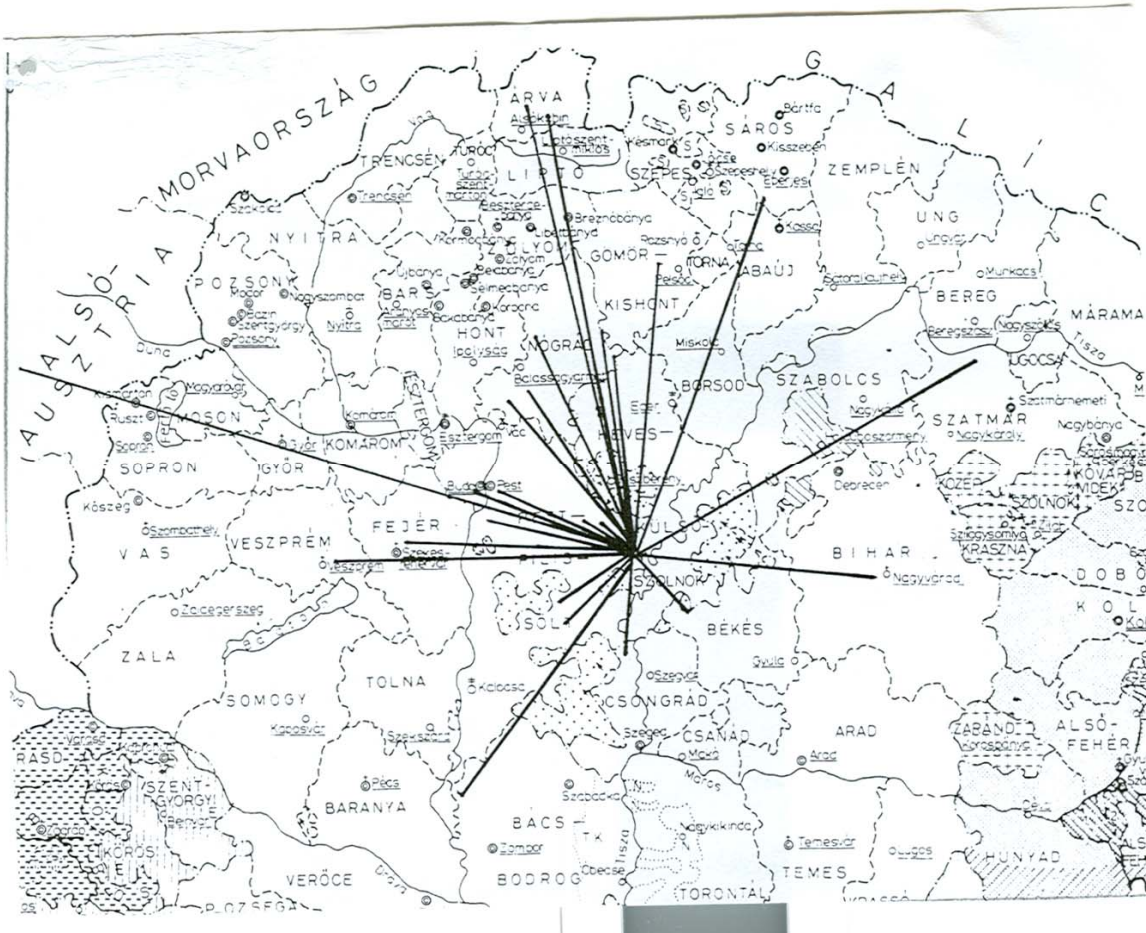
JNSZML = Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár

kgy. jkv. = közgyűlési jegyzőkönyv

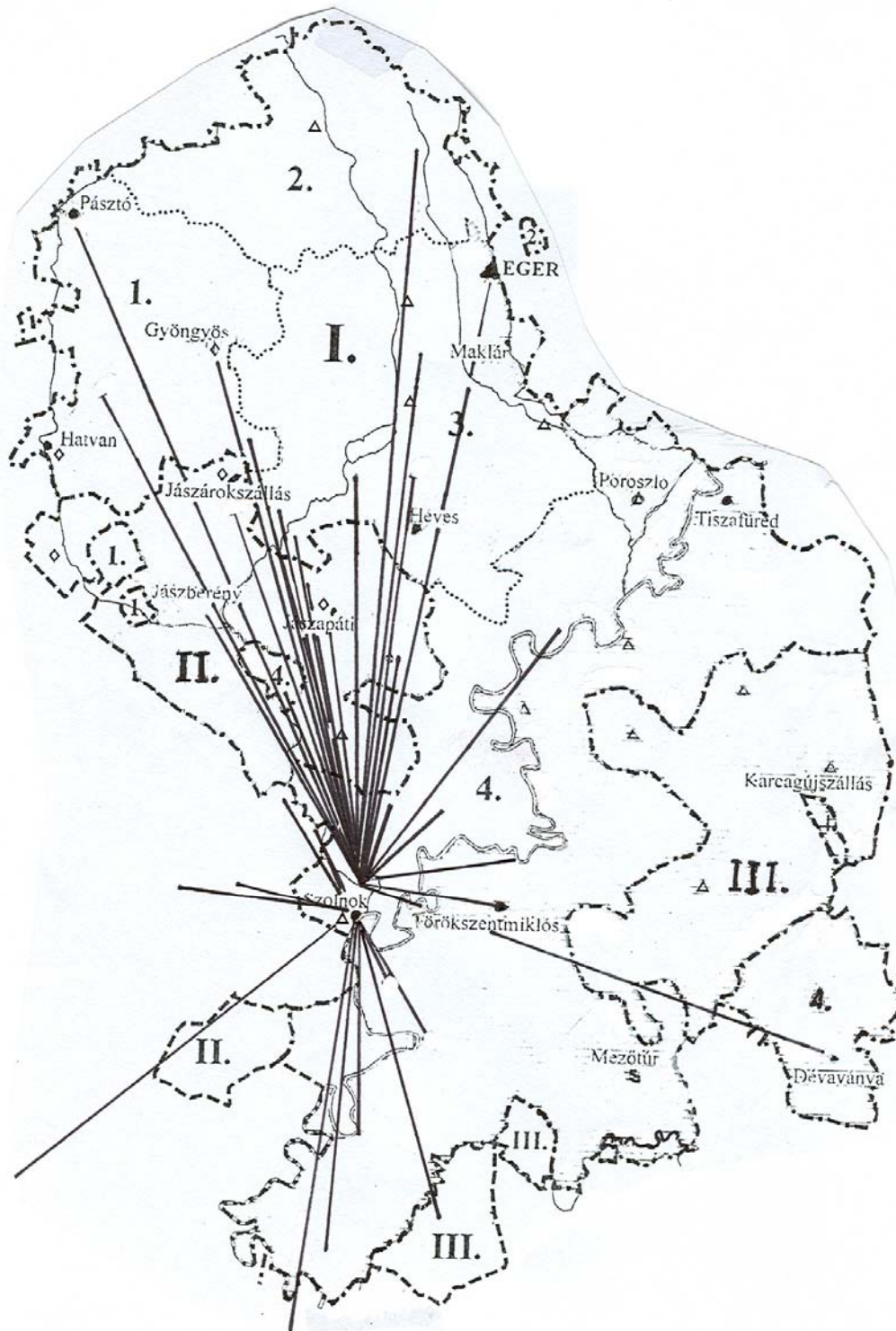
kgy. ir. = közgyűlési iratok

m. = megye

Képek

1. kép. A betelepülés fő irányai Szolnokra a XIX. század első felében az ország más tájairól.

2. kép. A szolnoki beköltözés fő irányai a XIX. század első felében Heves és Külső-Szolnok vármegye, illetve a Jászkunság területéről.

GÁBOR BAGI: TRADE AND IMMIGRATION IN SZOLNOK IN THE FIRST HALF OF THE 19TH CENTURY

The economy of Szolnok began to develop gradually after the re-settling the town in 1710. Although this small town lies in the Great Hungarian Plain, its boundaries were not so extended which also limited the possibilities of the agricultural production. Therefore the land and water-borne transportation, the processing of the arriving products (salt, timber) provided living for more and more people gradually.

In the treated period the number and the importance of guilds increased. The squire of the town, the Royal Hungarian Treasury (the Chamber) also supported these guilds, the Chamber was a notable trade-supporting factor. 11 guilds worked in Szolnok in the previous years of 1848, excluded flumens, and the following guild-trades were present: woodworker, carpenter, boot-maker (1768), fisher, hat-maker, cartwright (1770), fluman (1819), smith (1770), mason, ironworker (1770), miller, tailor (1766), harness-maker (1770), skin-dresser (1766), fur-dresser (1766), cloth-maker, glass-worker, cobbler (1770). By the 19th century millars (milling industry) and carpenters, woodworkers and masons (building-trade) had become the most important trades. The local merchant class was not considerable, though.

Unfortunately the sources of the borough archives mainly perished in 1919 and 1944, so the history of the economical development of the town can be traced only partially. It is apparent that notable tradesmen's immigration happened in Szolnok in the first half of the 19th century. It can be detected in several cases that tradesmen arrived here from the German and Czech provinces of the Habsburg Empire, but actually two main, Hungarian emitting centres can be localized:

1. The craftsmen's class of the bigger towns, where the guilds already seriously limited the large-scale production, so many of the craftsmen moved to towns of the Great Hungarian Plain which provided more possibilities. Several tradespersons arrived mainly from the former centres of comitat Heves (Eger, Gyöngyös) beside Pest and Buda.
2. Village craftsmen, who tried to break out from the villein circumstances, when they attempted to form a higher living by means of craftsmanship. We must bring out here Jazygia beside the settlements among the river Tisza from the neighbouring comitats Heves and Pest, but many tradesmen also arrived from Upper Northern Hungary (comitats Nógrád and Gömör).

Until 1848 mainly catholic new-comers were admitted, but later it changed. The study elaborates these tendencies exposing the interesting families, which later played prominent roles.